

บทที่ 3

ความหมายของคำบอกอวัยวะ “ ตา ” ในสำนวนจีนและสำนวนไทย

ในสำนวนจีนและสำนวนไทยนั้น มีสำนวนเป็นจำนวนมากที่ใช้คำบอกอวัยวะ “ ตา ” ประกอบ ซึ่งโดยปกติแล้วจะใช้หมายถึงคำบอกอวัยวะ “ ตา ” โดยตรง แต่ในบางสำนวนก็มีความหมายแฝงอื่น ๆ ด้วย หากจะจัดกลุ่มความหมายของคำบอกอวัยวะ “ ตา ” ก็อาจจำแนกกว้าง ๆ ได้เป็น 2 กลุ่มด้วยกัน คือ คำบอกอวัยวะ “ ตา ” ในสำนวนที่มีความหมายโดยตรง และคำบอกอวัยวะ “ ตา ” ในสำนวนที่มีความหมายโดยนัย

ในที่นี้เพื่อให้เข้าใจตรงกัน ผู้วิจัยจะให้คำนิยามของความหมายโดยตรงและความหมายโดยนัย ตามที่ กาญจนา นาคสกุล และคณะ (2524 : 21) ได้อธิบายไว้ดังต่อไปนี้

1. ความหมายโดยตรง หรือ ความหมายหลัก ได้แก่ ความหมายเดิมของคำเป็นความหมายในพจนานุกรม เช่น คำว่า “ ลำลี ” และคำว่า “ เสื่อ ” พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน (2525 : 820 และ 837) อธิบายความหมายไว้ว่า

ลำลี	น. ชื่อต้นไม้ขนาดเล็กชนิดหนึ่ง เมล็ดมีปุยขาว ใช้ทอผ้าได้ ; ชื่อเรียกปุยของเมล็ดฝ้ายหรือเมล็ดลำลี
เสื่อ	น. ชื่อสัตว์เลื้อยลูกคืบชนิดหนึ่ง ซึ่งเป็นวงศ์เดียวกับแมว แต่ตัวใหญ่กว่า เป็นสัตว์กินเนื้อ หากินเวลากลางคืน มีหลายชนิด เช่น เสื่อโคร่ง เสื่อควาย หรือเสื่อคำ

2. ความหมายโดยนัย หรือ ความหมายแฝง หมายถึง ความหมายที่ชักนำความคิดให้เกี่ยวข้องกับสิ่งอื่น ความหมายแฝงของคำอาจจะเกี่ยวข้องกับสิ่งต่าง ๆ หลายอย่าง เช่น เกี่ยวข้องกับความรู้สึก ความเคยชิน กาลเทศะ บุคคลและความสุภาพของภาษา เป็นต้น ตัวอย่างเช่น

“ ลำลี ”	อาจจะหมายถึงไปถึง ความเบา หรือ สีขาว
“ เสื่อ ”	อาจจะหมายถึงไปถึง คนเก่ง คนคร่ำ

3.1 ความหมายของคำบอกอวัยวะ “ตา” ในสำนวนจีน

คำบอกอวัยวะ “ตา” ในสำนวนจีน มีทั้งที่มีความหมายโดยตรงและที่มีความหมายโดยนัย ดังนี้

3.1.1 ความหมายโดยตรง

ความหมายของคำบอกอวัยวะ “ตา” ในสำนวนจีนที่มีความหมายโดยตรงนั้น อาจจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ สำนวนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” คำเดียว และสำนวนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำ

3.1.1.1 คำบอกอวัยวะที่มีคำ “ตา” คำเดียว

ตัวอย่าง

睡眠惺忪

shuì yǎn xīng sōng

หลับ ตา ตาปรือ

ตาปรือ ตาสลึมสลือ¹

眾目共睹

zhòng mù gòng dǔ

ผู้คน ตา ร่วม เห็น

ตาของผู้คนล้วนเห็น

หมายความว่า เห็นอย่างชัดเจน

ตรงกับสำนวนไทยว่า เต็มตา

眾目昭彰

zhòng mù zhāo zhāng

ผู้คน ตา แค้นชัด ชัดแจ้ง

ตาของผู้คนเห็นชัดแจ้ง

หมายความว่า ตาของผู้คนล้วนเห็น

เหตุการณ์อย่างชัดเจน

萬目睽睽

wàn mù kuí kuí

หมื่น ตา จ้อง มอง

ตาคนมากมายกำลังจ้องมองดู

หมายความว่า จับตาอยู่

眼不見為淨

yǎn bù jiàn wéi jìng

ตา ไม่ เห็น คิดว่า สะอาด

ไม่ได้เห็นกับตาก็คิดว่าสะอาด

ไม่สกปรก

¹ การแปลความหมายของแต่ละสำนวนจะให้เสียงอ่านและแปลคำต่อคำ แล้วให้ความหมายของสำนวนจีนนั้น ๆ ไว้ทางด้านขวา แต่ถ้การเรียงลำดับคำในสำนวนใดต่างกับในภาษาไทย ก็จะให้คำแปลโดยเรียงลำดับคำใหม่ก่อนที่จะให้ความหมายของสำนวนนั้น ๆ

目不忍視

mù bù rěn shì

ตา ไม่ ทน มอง

ตาทนมองดูไม่ได้

目不給視

mù bù jǐ shì

ตา ไม่ ให้ เห็น

ละลานตาไปหมด

眼花撩亂

yǎn huā liáo luàn

ตา ปลาย ชุ่มเหยิง สับสน

ลานตาไปหมด

หมายความว่า เรื่องราวสับสนมากมาย

จนตาเลยไปหมด

光彩奪目

guāng cǎi duó mù

แสง สี ลานตา

สีสันสดใสละลานตา

輝煌奪目

huī huáng duó mù

สว่าง พริ้วพรราว ลานตา

สีสันลานตา

艷麗奪目

yàn lì duó mù

สวย งาม ลานตา

ดูสวยละลานตาไปหมด

3.1.1.2 คำบอกอวัยวะ “ตา” ที่ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำ

ตัวอย่าง

眼跳耳熱

yǎn tiào ěr rè

ตา กระ โดด หู ร้อน

ตากระตุกหูร้อน

หมายความว่า เมื่อเกิดอาการตากระตุกหูร้อนขึ้น เชื่อกันว่าเป็นอาการที่เป็นลางบอกเหตุว่าจะมีเรื่องไม่เป็นมงคล หรือเรื่องร้ายเกิดขึ้น

死眉瞪眼

sǐ méi dèng yǎn

ตาย คิ้ว ค้าง ตา

คิ้วไม่กระดิกตาค้าง

หมายความว่า อาการที่แสดงความ
เย็นชา

頭昏眼花

tóu hūn yǎn huā

หัว เวียน ตา ลาย

เวียนหัวตาลาย

หมายถึง อาการหน้ามืดตาลาย

眼花耳熱

yǎn huā ěr rè

ตา ลาย หู ร้อน

อาการเมาสุรา

หมายความว่า เมื่อเมาสุราก็จะเกิด
อาการตาลายและหูร้อน

口沸目赤

kǒu fèi mù chì

ปาก เคี้ยว ตา แดง

อาการตื่นเต้นมาก

หมายความว่า อาการที่ตื่นเต้นมากจน
ตาเบิกโพลง แดงกำ ปากสั่น น้ำลาย
เต็มปาก

目瞪口呆

mù dèng kǒu dāi

ตา ค้าง ปาก ค้าง

อาการที่แสดงความตกใจหรือตื่นตะลึง
ตรงกับสำนวนไทยว่า ตาเหลือก

瞋目切齒

chēn mù qiè chǐ

ถมึง ตา กัด ฟัน

อาการที่แสดงความโกรธ

ตรงกับสำนวนไทยว่า ตาเขียว

眼不見，心不煩

yǎn bù jiàn , xīn bù fán

ตา ไม่ เห็น ใจ ไม่ กลุ้ม

ไม่ได้เห็นกับตาก็ไม่ต้องทุกข์ใจ

耳聞不如目見

ěr wén bù rú mù jiàn

หู ได้ยิน ไม่เท่า ตา เห็น

สิบปากว่าไม่เท่าตาเห็น

หมายความว่า ได้เห็นด้วยตาตนเอง

จริง ๆ ดีกว่าฟังเขาพูดหรือเขาบอก

3.1.2 ความหมายโดยนัย

ความหมายของคำบอกอวัยวะ “ตา” ในสำนวนจีนที่มีความหมายโดยนัยนั้น จากการศึกษาพบว่า อาจจำแนกกว้าง ๆ ได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ความหมายโดยนัย หมายถึง ความหมายที่มีได้เกี่ยวกับคำบอกอวัยวะ “ตา” และ ความหมายโดยนัยบางส่วน หมายถึง ความหมายที่ยังเกี่ยวข้องกับคำบอกอวัยวะ “ตา” อยู่บ้าง

3.1.2.1 ความหมายโดยนัย

ความหมายโดยนัยในสำนวนจีน เมื่อศึกษาค้นคว้าแล้วพบว่า มีเพียงลักษณะเดียวเท่านั้น คือ สำนวนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” คำเดียว

ตัวอย่าง

巧立名目

qiǎo lì míng mù

ฉ้อฉลฉลาด ฉับพลัน ชื่อ ตา

เปรียบเทียบว่า ขอบหาข้ออ้างต่าง ๆ

過眼雲煙

guò yǎn yún yān

ผ่าน ตา เมฆ ควณ

ชั่วพริบตาเดียว

เปรียบเทียบถึงเวลาที่ผ่านไปอย่าง

รวดเร็ว ไม่เหลือร่องรอย

一板一眼

yī bǎn yī yǎn

หนึ่ง จังหวะ หนึ่ง ตา

เปรียบเทียบว่า ทำอะไรมีขั้นมีตอน

綱目不疏

gāng mù bù shū

ตาข่าย ตา ไม่ ห่าง

เปรียบเทียบว่า กฎเคร่งครัด

綱舉目張

gāng jǔ mǔ zhāng

ดาข่าย ชูขึ้น ดาเปิด

ชูดาข่ายขึ้น ดาของดาข่ายก็เปิด

หมายความว่า เมื่อเจอปมของปัญหา

แล้ว ปัญหารอง ๆ ลงไปก็จะสยบ

คล้อยตามเป็นระเบียบไปในตัว

หรือเจอปมแล้วก็แก้ไขได้ไม่ยาก

เปรียบเหมือนเมื่อชูดาข่ายขึ้น

ดาของดาข่ายก็เปิดขยายออก

3.1.2.2 ความหมายโดยนัยบางส่วน

ความหมายโดยนัยบางส่วน เมื่อศึกษาค้นคว้าแล้วพบว่า สามารถแบ่งได้เป็น 2 ลักษณะ คือ ส่วนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” คำเดียว และส่วนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำ

3.1.2.2.1 คำบอกอวัยวะที่มีคำ “ตา” คำเดียว

ส่วนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” คำเดียวนั้น เมื่อศึกษาค้นคว้าแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่าอาจแบ่งได้เป็น 9 ลักษณะ คือ 1. ความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก 2. ความหมายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์หรือความคิด 3. ความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการหรือท่าทาง 4. ความหมายเกี่ยวกับนิสัย 5. ความหมายเกี่ยวกับความสามารถ 6. ความหมายเกี่ยวกับสภาพหรือสภาพการณ์ 7. ความหมายเกี่ยวกับการมองเห็นหรือการได้ยิน 8. ความหมายเกี่ยวกับการอยู่ต่อหน้า 9. ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรม

1. ความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก

ตัวอย่าง

閉目塞聽

bì mù sāi tīng

ปิด ตา ปิด ฟัง

ไม่รับรู้รับเห็นสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น

死不瞑目

sǐ bù míng mù

ตาย ไม่ มีค ตา

ตายคาไม่หลับ

หมายความว่า เป็นทุกข์ เป็นห่วง

死也瞑目

sǐ yě míng mù

ตาย ก็ มีค ตา

ตายตาหลับ

หมายความว่า ไม่มีห่วงกังวล

另眼相看

lìng yǎn xiāng kàn

อัน ตา ชั่งกันและกัน มอง

ใช้สายตาที่ไม่ธรรมดา มองกันและกัน

หมายความว่า สายตาชื่นชมเป็นพิเศษ

眾目所歸

zhòng mù suǒ guī

ผู้คน ตา ล้วน รวม

ทุกสายตาล้วนชื่นชม

情人眼裡有西施¹

qíng rén yǎn lǐ yǒu Xī Shī

คนรัก ตา ใน มี ชีชี้อ

ในตาของคนรักมีไซซี

หมายความว่า คนที่รักชอบกันอะไร

ก็ว่าดีไปหมด

ตรงกับสำนวนไทยว่า เสน่หาตาบอด

目斷魂銷

mù duàn hún xiāo

ตา ขาด วิญญาณ สลาย

สายตาที่ละห้อย โศกเศร้า

ใช้บรรยายว่าเสียใจที่ต้องจากกัน

¹ 西施 xī shī เป็นสาวงามที่พระเจ้าโกวเจียน (勾踐 Gōu Jiàn) แห่งรัฐเยว่ (越 Yuè) ในสมัยชุนชิว (春秋 Chūn Qiū ยุคก่อน ค.ศ. 722 - 481) ได้มอบให้แก่พระเจ้าฟูซา (夫差 Fū Chā) แห่งรัฐหวู (吳 Wú) ต่อมาในภายหลังชื่อของนางได้ใช้เป็นคำแทนสาวงามหยาดเยิ้มที่พร่าไปด้วยเสน่ห์ ยังมีอีกสำนวนหนึ่งที่มีความหมายเหมือนกัน คือ 情人眼裏出西施 qíng rén yǎn lǐ chū Xī Shī ในตาของคนรักปรากฏไซซี (Zhōngguó Shèhuì Kēxuéyuàn Yǔyán Cídiǎn Biānjù, 1996 : 1342)

蒿目時艱

hāo mù shí jiān

มองไกล เวลา ลำบาก

นึกถึงอนาคตยามลำบาก

ใช้บรรยายว่า เป็นห่วงเรื่องราวใด
เรื่องราวหนึ่ง

望眼將穿

wàng yǎn jiāng chuān

เฝ้ามอง ตา เกือบจะ ทะลุ

รอคอยใจจะขาด

目斷鱗鴻¹

mù duàn lín hóng

ตา ขาด ปลา ห่านหงส์

รอคอยจดหมายใจจะขาด

迷花眼笑

mí huā yǎn xiào

หลง สีสน คายิ้ม

สบายอกสบายใจ

2. ความหมายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์หรือความคิด

ตัวอย่าง

别具只眼

bié jù zhī yǎn

อื่น มี เดียว ตา

มีตาเดียว

หมายความว่า มีความคิดเดียว

หมายถึง มีความคิดเป็นของตนเอง

欲窮千里目，更上一層樓

yù qióng qiān lǐ mù ,

gèng shàng yī céng lóu

ปรารถนา ถึงที่สุด พัน ลี้ มอง

ป็น ขึ้น หนึ่ง ชั้น ตึก

ปรารถนามองถึงพันลี้ ก็ต้องป็นขึ้น
ตึกไปอีกชั้นหนึ่ง

หมายความว่า ยิ่งอยู่สูงยิ่งเห็นได้ไกล

¹ 鱗鴻 lín hóng หมายถึง ปลาและห่านหงส์ ซึ่งใช้เปรียบถึงจดหมาย (Wáng Jiànyǐn ,
Chén Jié และคณะ, 1999 : 845)

目光如豆

mù guāng rú dòu

ตาแสง คั่ง ถั่ว

สายตาสึกเหมือนถั่ว

หมายความว่า มองการณ์ไม่ไกล คิดสั้น ๆ

鼠目寸光

shǔ mù cùn guāng

หนู ตา นิ้ว(หน่วยวัด) แสง

ตาหนูสายตาสั้นนิ้วเดียว

หมายความว่า มองการณ์สั้น

ตรงกับสำนวนไทยว่า หนูสั้นตาสั้น

一葉障目，不見泰山¹yí yè zhàng mù ,

bù jiàn Tài Shān

หนึ่ง ใบไม้ บัง ตา ไม่ เห็น ภูเขาไท่ซาน

เส้นผมบังภูเขา

หมายถึง เรื่องง่าย ๆ แต่คิดไม่ออก

เหมือนมีอะไรมาบังอยู่

有眼無珠

yǒu yǎn wú zhū

มี ตา ไร้ ไข่มุก

ตาไม่มีแวว

หมายความว่า ไม่มีความฉลาด

ขาดไหวพริบ ไม่รู้จักแยกแยะดีชั่ว

目光短淺

mù guāng duǎn qiǎn

ตาแสง สั้น ตื้น

สายตาสั้นและตื้น

หมายความว่า มองการณ์สั้น

舉目千里

jǔ mù qiān lǐ

เบิก ตา พัน ลี้

มองการณ์ไกล

¹ 泰山 Tàishān เป็นภูเขาที่อยู่ในมณฑลซานตง (山東 Shāndōng) โบราณถือว่าภูเขานี้เป็นตัวแทนของขุนเขาสูง ดังนั้นจึงมักนำมาอุปมาบุคคลที่น่าเคารพเลื่อมใส และสิ่งที่มีค่าที่สำคัญยิ่ง (Zhōngguó Shèhuì Kēxuéyuàn Yǔyán Cídiǎn Biānjī , 1996 : 1221)

有眼如盲
yǒu yǎn rú máng
มีตาเหมือน ตาบอด

ไม่รู้จักแยกแยะว่าอะไรดีไม่ดี

有眼不識泰山
yǒu yǎn bù shì Tài Shān
มีตา ไม่ รู้จัก ไท่ซวน

คนที่สำคัญมาขึ้นอยู่ตรงหน้าก็ยังไม่รู้จัก หมายความว่า
ตาไม่มีแว

3. ความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการหรือท่าทาง

ตัวอย่าง

目若懸珠
mù ruò xuán zhū
ตาเหมือน แขนว ไข่มุก

แววตาแวววาวเหมือนไข่มุก
หมายความว่า แววตามีชีวิตชีวา

飛眼傳情
fēi yǎn chuán qíng
บิน ตา ส่ง ความรัก

เล่นหูเล่นตา

目光如炬
mù guāng rú jù
ตา สายตา ตั้ง คบเพลิง

สายตาสว่างตั้งคบเพลิง
หมายถึง บุคลิกท่าทางน่าเกรงขาม
ขามโกรธ สายตาที่คมกริบทำให้รู้สึก
หวาดกลัว

目光如鼠
mù guāng rú shǔ
ตา สายตา ตั้ง หนู

สายตาเหมือนหนู
ใช้บรรยายถึง คนที่มีกิริยาท่าทาง
เล็ก ๆ ลัก ๆ

冷眼旁觀
lěng yǎn páng guān
เย็น ตา ข้าง มอง

มองด้วยสายตาที่เย็นชา
หมายความว่า นิ่งดูเฉย

殺人不眨眼

shā rén bù zhǎ yǎn

ฆ่า คน ไม่ กระพริบ ตา

เลือดเย็น

เปรียบเทียบบถึงลักษณะที่โหดเหี้ยม

拭目以待

shì mù yǐ dài

เช้ด ตา ไว้ รอ

เฝ้ารอคอย ตั้งหน้าตั้งตารอคอย

見錢眼開

jiàn qián yǎn kāi

เห็น เงิน ตา เปิด

ตาโต

หมายความว่า อากาารที่ตาเปิดกว้าง เพราะอยากได้ โลก

目光如炬

mù guāng rú jù

ตา สายตา คั่ง คบเพลิง

สายตาสว่างคั่งคบเพลิง

หมายถึง บุคลิกท่าทางน่าเกรงขาม ยามโกรธ สายตาที่คมกริบทำให้รู้สึก หวาดกลัว

4. ความหมายเกี่ยวกับนิสัย

ตัวอย่าง

目無流視

mù wú liú shì

ตา ไม่ ไหล มอง

ตาไม่ซอกแซกมอง

ใช้บรรยายว่า เป็นคนดี ตาไม่สอดครู สอดเห็น

目不妄視

mù bù wàng shì

ตา ไม่ นุ่มบ่าม มอง

ตาไม่มองสะเปะสะปะ

หมายความว่า เป็นคนเจ้าระเบียบ

目空一切

mù kōng yī qiè

ตา ว่างเปล่า ทั้หมด

ไม่มีอะไรในสายตา

หมายถึงคนที่หยิ่งมาก

目中無人

mù zhōng wú rén

ตา ใน ไร้ คน

ไม่มีคนอื่นในสายตา

หมายถึง หยิ่งมาก

ตรงกับสำนวนไทยว่า มองตนเองด้วย

คาน้ำ มองผู้อื่นด้วยตาหลัง

目無下塵

mù wú xià chén

ตา ไม่มี คนชั้นต่ำ

ดูถูกคนที่คือยกว่า

หมายถึง ลักษณะนิสัยที่อวดดี

佛眼相看

fó yǎn xiāng kàn

พระ ตา ชั่งกันและกัน มอง

ใจพระ

เปรียบเทียบว่า มีความเมตตากรุณา

เป็นมิตรต่อกัน ไม่ทำร้ายกัน

目無法紀

mù wú fǎ jì

ตา ไร้ กฎหมาย วินัย

อวดดี

眼空四海

yǎn kōng sì hǎi

ตา ว่าง สี ทะเล

ทั่วทุกหนแห่งตาว่างเปล่า

หมายความว่า หยิ่งยโส อวดดี

และชอบดูถูกเหยียดหยามผู้อื่น

5. ความหมายเกี่ยวกับความสามารถ

ตัวอย่าง

一目了然

yī mù liǎo rán

หนึ่ง ตา เข้าใจ

ตาเพียงข้างเดียวก็มองได้ชัดเจน

หมายความว่า ฉลาดเฉลียว

一目十行

yī mù shí háng

หนึ่ง ตา สิบ บรรทัด

อ่านหนังสือได้อย่างรวดเร็ว

目即成誦 mù jí chéng sòng ตา ถ่มผัส เสร็จ ท่อง	เพียงอ่านครั้งเดียวก็ท่องได้หมด หมายถึงฉลาดเกินคน
目無全牛 mù wú quán niú ตา ไร้ ทั้งหมด วัว	ตาไม่เห็นวัวทั้งตัวก็ชำแหละได้ หมายความว่า ฝีมือชำนาญมาก
看文巨眼 kàn wén jù yǎn มอง ตัวหนังสือ มากมาย ตา	เก่งในด้านวิเคราะห์หนังสือ หมายความว่า หนอนหนังสือที่เก่ง ในด้านการอ่านหนังสือมากและรอบรู้
明目達聰 míng mù dá cōng ฉลาด ตา ถึง ฉลาด	ตาสว่างถึงฉลาด หมายความว่า รอบรู้ทุกด้าน
過目不忘 guò mù bù wàng ผ่าน ตา ไม่ ลืม	หมายความว่า ความจำแม่นเป็นเลิศ

6. ความหมายเกี่ยวกับสภาพหรือสภาพการณ์

ตัวอย่าง 琳琅滿目 lín láng mǎn mù หยกที่สวยงาม เต็ม ตา	คนที่มีความสามารถหรือสิ่งที่ สวยงามนั้นมีมากมาย
滿目瘡痍 mǎn mù chuāng yí เต็ม ตา พังพินาศ	สูญเสียนหมดสิ้น ตรงกับสำนวนไทยว่า ราพณาสุร

觸目皆是	มีมากมายหรือเต็มไปหมด
chù mù jiē shì	หมายความว่า มากมาย จำนวนมาก
สัมผัส ตา ต่างก็ ไซ้	ตรงกับสำนวนไทยว่า หนาหูหนาคา
荆榛 ¹ 滿目	อุปสรรคเต็มหน้าเต็มตา
jīng zhēn mǎn mù	
คันจิง คันเงิน เต็ม ตา	
比目 ² 連枝	เงาตามตัว
bǐ mù lián zhī	เปรียบเทียบถึงคนรักที่ไม่แยกจากกัน
ปลาปี่มู เชื่อมต่อ กิ่งไม้	
目不知書	อ่านและเขียนหนังสือไม่ออก
mù bù zhī shū	
ตา ไม่ รู้ หนังสือ	
滿目淒涼	สิ่งที่ตาเห็นล้วนเศร้าวังเวง
mǎn mù qī liáng	หมายความว่า สภาพที่เห็นแล้วทำให้
เต็ม ตา เศร้า วังเวง	รู้สึกเศร้าวังเวง

¹ 荆 jīng หมายถึง ชื่อพุ่มไม้เตี้ยชนิดหนึ่ง ใบมีก้านยาว รูปร่างลักษณะคล้ายมือ ดอกเล็ก สีม่วงปนน้ำเงิน ไซ้ กิ่งมาสานตระกร้าได้ ส่วน 榛 zhēn หมายถึง ชื่อพุ่มไม้เตี้ยชนิดหนึ่ง ใบเป็น ลักษณะใบกลมหรือรูปไข่ ดอกเพศผู้จะเป็นสีน้ำตาลอมเหลือง ดอกเพศเมียจะเป็นสีแดงสด ผลมี ลักษณะเป็นเปลือกแข็ง เนื้อไม้ละเอียดและเหนียว ไซ้ทำไม้เท้าหรือค้ำของร่มได้ ส่วนเนื้อของผล ไซ้รับประทานได้ และสามารถคั้นกลั่นเป็นน้ำมันได้ (Zhōngguó Shèhuì Kēxuéyuàn Yǔyán Cídiǎn Biānjī , 1996 : 665 และ 1599)

² 比目 bǐmù คือ ชื่อของปลาชนิดหนึ่ง เล่ากันว่าปลาชนิดนี้มีตาเพียงข้างเดียว เวลาว่ายน้ำ จะว่ายกันไปเป็นคู่ (Wáng Jiànyīn , Chén Jié และคณะ , 1999 : 59)

7. ความหมายเกี่ยวกับการมองเห็นหรือการได้ยิน

ตัวอย่าง

目所未睹

mù suǒ wèi dǔ

ตา ล้วน ไม่เคย เห็น

ไม่เคยพบเคยเห็นมาก่อน

引人注目

yǐn rén zhù mù

ดึงดูด คน สนใจ ตา

ทำให้คนอื่นสนใจมอง

不堪入目

bù kān rù mù

ไม่ อวดทน เข้า ตา

ตาไม่อาจจะทนมองดูได้

หมายความว่า ทนมองไม่ได้

ตรงกับสำนวนไทยว่า บาดตา

目斷飛鴻

mù duàn fēi hóng

ตา ขาด บิน ห่านหงส์

มองห่านหงส์บินจนลับตา

หมายความว่า มองจนลับสายตา

มักใช้หมายถึงคู่รักที่ต้องลากจากกัน

เปรียบเทียบ การมองห่านหงส์

บินไปจนลับสายตา

目不轉視

mù bù zhuǎn shì

ตา ไม่ ขยับ มอง

มองตาไม่กระพริบ

หมายความว่า ใจจดจ่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

ตรงกับสำนวนไทยว่า ตาเป็นมัน หรือ

ตาไม่กระพริบ¹

¹ ตาเป็นมัน และตาไม่กระพริบ สองสำนวนนี้มีความหมายโดยรวมเหมือนกันคือ จ้องมองอย่างใจจดใจจ่อต่อสิ่งใดสิ่งหนึ่ง แต่ตาเป็นมันจะเน้นย้ำถึงความหมายทางลบในเชิงขู่ว่า อยากได้สนใจหรือละโมภมาก ส่วนตาไม่กระพริบนั้น สามารถใช้ได้ทั้งความหมายทางลบและความหมายทางบวก ส่วน 目不轉視 mù bù zhuǎn shì นั้น ความหมายสามารถใช้ได้ทั้งความหมายทางลบและความหมายทางบวก โดยส่วนใหญ่มักใช้ในความหมายทางบวกมากกว่าทางลบ

目光如鏡

mù guāng rú jìng

ตา สายตา คิ่ง กระจก

สายตาส่องสว่างเหมือนกระจก

หมายความว่า สายตาดี

8. ความหมายเกี่ยวกับการอยู่ต่อหน้า

ตัวอย่าง

宛然在目

wǎn rán zài mù

คล้ายกับ อยู่ที่ ตา

คล้ายกับอยู่ต่อหน้า

盈盈在目

yíng yíng zài mù

เต็มไปหมด ที่ ตา

ราวกับว่ามีสิ่งที่สวยงามอยู่ต่อหน้า

目不暇給

mù bù xiá jǐ

ตา ไม่ ว่าง จักให้

ของดีมากมายอยู่ต่อหน้าหรือสภาพที่

เปลี่ยนแปลงเร็วมากจนละลานตา

歷歷在目

lì lì zài mù

ชัดเจน ที่ ตา

ปรากฏชัดเจนอยู่ข้างหน้า

หมายความว่า ดิฉดา

9. ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรม

ตัวอย่าง

風聲目色

fēng shēng mù sè

ลม เสียง ตา สี

หลงใหลในการเที่ยวสาว และฟังเพลง

播糠眯目

bō kāng mǐ mù

ออกข้าว กลวง เข้าตา ตา

หลอกลวงให้เข้าใจผิด ไม่ให้เห็น

ข้อเท็จจริง

ตรงกับสำนวนไทยว่า ตบตา

3.1.2.2.2 คำบอกอวัยวะ “ตา” ที่ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำ

สำนวนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำนั้น เมื่อศึกษา ค้นคว้าแล้ว ผู้วิจัยพบว่าสามารถแบ่งได้เป็น 10 ลักษณะ คือ 1. ความหมายเกี่ยวกับการมองเห็นหรือ การได้ยิน 2. ความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก 3. ความหมายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์หรือความคิด 4. ความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการหรือท่าทาง 5. ความหมายเกี่ยวกับหน้าตา 6. ความหมายเกี่ยวกับ พฤติกรรม 7. ความหมายเกี่ยวกับข้อเท็จจริง 8. ความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง 9. ความหมาย เกี่ยวกับนิสัย 10. ความหมายเกี่ยวกับสภาพหรือสภาพการณ์

1. ความหมายเกี่ยวกับการมองเห็นหรือการได้ยิน

ตัวอย่าง

眼明手快

yǎn míng shǒu kuài

ตา สว่าง มือ ไว

หูไวตาไว

觸目駭心

chù mù hài xīn

สัมผัส ตา สะเทือนใจ

เห็นแล้วก็ตกใจ

觸目慟心

chù mù tòng xīn

สัมผัส ตา รำไห้ใจ

เห็นแล้วก็เศร้าโศก

觸目傷心

chù mù shāng xīn

สัมผัส ตา เสียใจ

พอเห็นก็อาศรรด้วยความเจ็บปวด

觸目驚心

chù mù jīng xīn

กลัว ตา ตกใจใจ

เห็นแล้วน่ากลัว

傾耳注目

qīng ěr zhù mù

เอียง หู จ้อง ตา

ตั้งใจฟังตั้งใจดู

傷心慘目
shāng xīn cǎn mù
เศร้าใจเศร้าตา

สภาพเศร้าโศกทำให้ทนดูไม่ได้

防蔽耳目
fáng bì ěr mù
ป้องกัน บัง หู ตา

ปิดหูปิดตาไม่รับรู้
ตรงกับสำนวนไทยว่า หูหนวกตาบอด

掩人耳目
yǎn rén ěr mù
ปิด คนอื่น หู ตา

ปิดหูปิดตาคนอื่น

遮人耳目
zhē rén ěr mù
ปิดบัง คนอื่น หู ตา

ปิดการได้ยินและได้เห็นของผู้อื่น
ไม่ให้รับรู้ความเป็นจริง
ตรงกับสำนวนไทยว่า ดบตา

耳聰目明
ěr cōng mù míng
หู ไหว ตา สว่าง

หูดีตาดี
หมายความว่า ฟังชัดเห็นชัด

2. ความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก

ตัวอย่าง
目不交睫
mù bù jiāo jié
ตา ไม่ เชื่อมกับ ขนตา

นอนตาไม่หลับ
หมายความว่า จิตใจเป็นทุกข์ไม่เป็นสุข

目成心許
mù chéng xīn xǔ
ตาเป็นใจยอม

สายตาเป็นสื่อแทนใจ

爽心悦目

shuǎng xīn yuè mù

สดชื่น ใจ งาม คา

เจริญหูเจริญตา

悦目娛心

yuè mù yú xīn

งาม คา สุข ใจ

ทำให้คนอื่นรู้สึกสบายใจ

眼穿肠断

yǎn chuān cháng duàn

คา ทะลุ ใต้ ขาค

คิดถึงมาก

赏心悦目

shǎng xīn yuè mù

ชื่นชม ใจ งาม คา

สิ่งสวยงามดูแล้วสบายใจ

หมายความว่า เจริญหูเจริญตา

目盼心思

mù pàn xīn sī

คา คอย ใจ นึก

เฝ้ารอคอย เฝ้าคิดถึงอย่างข็ง

動心娛目

dòng xīn yú mù

สั่น ใจ สุข คา

สุขคาสุขใจ

หมายความว่า สิ่งที่มีมองเห็นทำให้

จิตใจสดชื่นเบิกบาน ใช้บรรยายถึง

การเสพสุขทางสุรานารี คนตรี

ตรงกับสำนวนไทยว่า ตื่นตาตื่นใจ

愁眉苦眼

chóu méi kǔ yǎn

ทุกข์ คิ้ว เสรี คา

คิ้วมวดสายตาทุกข์ระทม

หมายถึง ลักษณะท่าทางที่เศร้า โศก

ระทมทุกข์

淚眼愁眉

lèi yǎn chóu méi

น้ำตา ตา กลัดกลุ้ม คิ้ว

น้ำตาคลอเปื้อน คิ้วขมวด

หมายความว่า เศร้า โศกเสีใจ

無面目見江東父老¹

wú miàn mù jiàn Jiāngdōng fù lǎo

ไม่มี หน้า ตา พบ แม่ น้ำเจียง

ตะวันออก พ่อแม่พี่น้อง

ทำอะไรล้มเหลวละอายใจไม่มีหน้า

ไปพบคนอื่น

ตรงกับสำนวนไทยว่า หลบหน้าหลบตา

3. ความหมายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์หรือความคิด

ตัวอย่าง

心明眼亮

xīn míng yǎn liàng

ใจ สว่าง ตา สว่าง

รอบรู้มองคนออก

火眼金睛

huǒ yǎn jīn jīng

ไฟ ตา ทอง ตา

สายตาเฉียบแหลมมองเห็นทะลุปรุโปร่ง

ตรงกับสำนวนไทยว่า รู้ได้

耳視目聽

ěr shì mù tīng

หู ดู ตา ฟัง

ใช้หู ใช้ตาฟัง

หมายความว่า เรื่องราวกลับตาลปัตร

เรื่องรองเป็นหลัก เรื่องหลักเป็นรอง

สิ่งที่ควรใช้ไม่ใช่ สิ่งที่ไม่ควรใช้ก็ใช้

¹ 無面目見江東父老 wú miàn mù jiàn Jiāngdōng fù lǎo สำนวนนี้มีที่มาจากชีวประวัติตอนหนึ่งของ 項羽 (Xiàng Yǔ) ซึ่งได้กล่าวไว้ตอนหนึ่งว่า 項羽 (Xiàng Yǔ) ได้พาเหล่าพวกพี่น้องพี่น้อง แห่งแม่น้ำเจียงตะวันออก 江東 (Jiāngdōng) ร่วม 8000 คนข้ามแม่น้ำเจียงไปรบทางแม่น้ำเจียงตะวันตก แต่สุดท้ายก็ไม่มีใครรอดกลับมา ด้วยเหตุนี้เขาจะกลับไปพบหน้าเหล่าพ่อแม่พี่น้องแม่น้ำเจียงตะวันออกที่ไว้วางใจให้เขาเป็นผู้นำได้อย่างไร (Wáng Jiànyīn, Chén Jié และคณะ, 1999 : 1362)

目不見睫

mù bù jiàn jié

ตาไม่เห็นขนตา

ไกล่เกลือกินค่าง

หมายความว่า มองข้ามสิ่งที่อยู่ใกล้ตัว
ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ตน กลับไป
แสวงหาสิ่งอื่นที่ค้อยกว่า

死心眼兒

sǐ xīn yǎnr

ตายใจตา

ตากับใจตาย

หมายความว่า คิดอย่างไรทำอย่างนั้น
ทำโดยไม่มองดูสิ่งอื่น
หมายถึง เกรตตรง

心開目明

xīn kāi mù míng

ใจเปิดตาสว่าง

หูตาสว่าง

肉眼凡夫

ròu yǎn fánfū

เนื้อตาคนธรรมดา

คนธรรมดาที่มีเนื้อตาธรรมดา
หมายความว่าคนธรรมดาหรือ
มองการณ์สั้น

肉眼愚眉

ròu yǎn yú méi

เนื้อตาโง่คิ้ว

ตาเนื้อโง่คิ้ว

หมายความว่า มองการณ์สั้น

小眼薄皮

xiǎo yǎn bó pí

เล็กตาบางผิว

ตาเล็กผิวหน้าบาง

หมายความว่า มองการณ์สั้นและขี้อาย

眼高手低

yǎn gāo shǒu dī

ตาสูงมือต่ำ

ทำดีทีเหลว

ใช้บรรยายว่าคิดว่าตัวเองทำได้
แต่ทำไม่ได้เรื่องเลย

4. ความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการหรือท่าทาง

ตัวอย่าง

眉來眼去

méi lái yǎn qù

คิ้ว มา ตา ไป

เล่นหูเล่นตา

送眼流眉

sòng yǎn liú méi

ส่ง ตา ไหล คิ้ว

ส่งสายตาและขยักคิ้วไปมา

หมายความว่า ตาเล็งคาน้อย

擠眉弄眼

jǐ méi nòng yǎn

เบียด คิ้ว ทำ ตา

ขยักคิ้วเล่นตา

หมายความว่า ส่งสายตาเชิงขู่มอง

ตรงกับสำนวนไทยว่า ตาฟ้องตาสลึง

目窺心招

mù tiào xīn zhāo

ตา ล่อ ใจ กวัก

เล่นตา

目使 頤令

mù shǐ yí lìng

ตา สั่ง คาง สั่ง

ใช้สายตากับคางมาสั่งคนอื่น

หมายความว่า ท่าทางหยิ่ง

眉花眼笑

méi huā yǎn xiào

คิ้ว ลาย ตา ยิ้ม

เปรียบเทียบกับถึง ท่าทางที่ดีใจมาก

หน้าบานเป็นกระดิ่ง

眉低眼慢

méi dī yǎn màn

คิ้ว ต่ำ ตา เมินเฉย

คิ้วต่ำสายตาดูเมินเฉย

เปรียบถึงท่าทางของหญิงมีครรภ์ว่า

เมื่อท้องแล้วก็ปล่อยเนื้อปล่อยตัว

จี๋เกียง ไม่อยากจะขยับตัวเคลื่อนไหว

ไปไหน

5. ความหมายเกี่ยวกับหน้าตา

ตัวอย่าง

獐頭鼠目

zhāng tóu shǔ mù

แหลม หัว หนู ตา

หัวแหลม ตาหนู

ตรงกับสำนวนไทยว่า ตาปลาตูด

眉目如畫

méi mù rú huà

คิ้ว ตา คิ่ง ภาพวาด

หน้าตาสวยเหมือนภาพวาด

ตรงกับสำนวนไทยว่า สวยเหมือน

นางฟ้า

龍眉鳳目

lóng méi fèng mù

มังกร คิ้ว หงส์ ตา

คิ้วมังกรตาหงส์ หมายถึงคิ้วที่มี

ลักษณะโค้งงอเหมือนมังกร และตาที่

มีลักษณะหางตาชี้ขึ้นเหมือนตาหงส์

หมายความว่า หน้าตาสวย

眉高眼低¹

méi gāo yǎn dī

คิ้ว สูง ตา ต่ำ

คิ้วยกสูงตาแลต่ำ

หมายความว่า หน้าเจ้าหน้าถ้อย

鸱目虎吻

chī mù hǔ wěn

เหยี่ยว ตา เสือ ปาก (ของสัตว์)

ตาเหยี่ยวปากเสือ

หมายความว่า หน้าตาชั่วร้าย

¹ 眉高眼低 méi gāo yǎn dī สำนวนนี้มีอีกความหมายหนึ่งซึ่งหมายความว่า รู้จักการ
ติดต่อกับผู้อื่น รู้ว่าอะไรควรไม่ควร คล้ายกับสำนวนไทยว่า เข้าผู้เข้าคน หมายถึง รู้จักคบหาติดต่อกับ
ผู้อื่น (Wáng Jiànyīn , Chén Jié และคณะ, 1999 : 801)

6. ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรม

ตัวอย่าง

明目張膽

míng mù zhāng dǎn

สว่าง ตา อ้า ฤๅงน้ำดี

ตาสว่างฤๅงน้ำดีอ้า

หมายความว่า กล้าหาญ หรือมี
ความกล้าที่ทำอะไรอย่างโจ่งแจ้ง

手急眼快

shǒu jí yǎn kuài

มือ ไว ตา ไว

หูพระยาตาเร่ง

หมายความว่า รู้ทันเหตุการณ์
ทำอะไรคล่องแคล่วกระฉับกระเฉง

以眼還眼，以牙還牙

yǐ yǎn huán yǎn , yǐ yá huán yá

เอาตาคืน ตา เอาฟัน คืน ฟัน

เปรียบเทียบว่า ตอบแทนกันและ
กันอย่างสาสม
ดาต่อตา ฟันต่อฟัน

目披手抄

mù pī shǒu chāo

ตา อ่าน มือ ลอก

ทั้งอ่านทั้งลอก

หมายความว่า มุ่งศึกษา

7. ความหมายเกี่ยวกับข้อเท็จจริง

ตัวอย่าง

本来面目

běn lái miàn mù

เดิม มา หน้า ตา

หน้าตาเดิม

หมายความว่า โฉมหน้าที่แท้จริง

迷人眼目

mí rén yǎn mù

หลอก คนอื่น ตา ตา

หลอกหลวงผู้อื่นไม่ให้เห็นความจริง
ตรงกับสำนวนไทยว่า ดบตา

廬山真面目 ¹	หน้าตาจริงของภูเขาหลู
Lú Shān zhēn miàn mù	หมายความว่า โฉมหน้าที่แท้จริง
ภูเขาหลู จริง หน้าตา	หรือเรื่องราวที่แท้จริง

8. ความหมายเกี่ยวกับการเปลี่ยนแปลง

ตัวอย่าง	
面目全非	ทุกสิ่งทุกอย่างเปลี่ยนไปจากเดิม
miàn mù quán fēi	ผิดหูผิดตา
หน้าตา ล้วน เปลี่ยน	

面目一新	แปลกไปจากเดิม
miàn mù yī xīn	หมายความว่า ผิดหูผิดตา
หน้าตา ล้วน ใหม่	

耳目一新	ได้ยินได้เห็นสภาพใหม่ ๆ
ěr mù yī xīn	หมายความว่า ผิดหูผิดตา
หูตา ล้วน ใหม่	

9. ความหมายเกี่ยวกับนิสัย

ตัวอย่าง	
耳視目食	เปรียบเทียบกับ คนที่ไม่รู้จัก
ěr shì mù shí	ประมาณคน ชอบแสวงหาความ
หู มอง ตา กิน	ฟังเพื่อและสิ้นเปลือง

¹廬山真面目 Lú Shān zhēn miàn mù ส่วนนี้มีที่มาจากโคลง ถี ซื่อ หลิน ปี 《題西林壁》(tí xī lín bì) ตอนหนึ่งของกวีเอก ซูซี้อ 蘇軾 (sū shì 1037 – 1101) ซึ่งบรรยายไว้ว่า มองขวางก็เห็นเป็นเทือกเขาสูง มองเอียงก็เห็นเป็นยอดเขา ใกล้ไกล สูงต่ำ ต่างก็ไม่เหมือนกัน ที่เห็นเป็นเช่นนี้ ก็เพราะตนเองอยู่กลางเขาลูกนี้ ทำให้เมื่อมองจากมุมที่ต่างกัน ก็จะเห็นเป็นลักษณะที่ต่างกัน จึงทำให้รู้สึกว่แท้จริงแล้วก็ไม่รู้จักหน้าตาจริง ๆ ของภูเขาหลู ส่วนวนนี้ใช้หมายความว่า โฉมหน้าที่แท้จริงของบุคคลหรือเรื่องราวนั้น ๆ (Wáng Jiànyīn , Chén Jié และคณะ, 1999 : 772)

眼鏡肚飽	โลกมากไม่รู้จักพอ
yǎn chǎn dù bǎo	โลกโมโหสิ้น
ตา ละ โมบ ท้อง อิ่ม	

以耳為目	เอาหูเป็นตา
yǐ ěr wéi mù	หมายความว่า หูเบา
เอา หู เป็น ตา	

10. ความหมายเกี่ยวกับสภาพเหตุการณ์

ตัวอย่าง	
眉目不清	เปรียบเทียบถึงสภาพของเหตุการณ์ที่
méi mù bù qīng	ไม่ชัดเจน
คิ้ว ตา ไม่ ไส	

十目所視，十手所指	หมายความว่า ทำอะไรให้ระมัดระวัง
shí mù suǒ shì , shí shǒu suǒ zhǐ	แม้จะเป็นความลับก็อาจมีคนเห็น
สิบ ตา ที่ มอง สิบ มือ ที่ ชี้	หรือล่วงรู้ได้

3.2 ความหมายของคำบอกวิยวะ “ตา” ในสำนวนไทย

คำบอกวิยวะ “ตา” ในสำนวนไทยมีมากมายซึ่งมีทั้งความหมายโดยตรงและโดยนัย ดังนี้

3.2.1 ความหมายโดยตรง

ความหมายของคำบอกวิยวะ “ตา” ในสำนวนไทยที่มีความหมายโดยตรงนั้น จากการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้วิจัยมีความเห็นว่า อาจจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ สำนวนที่มีคำบอกวิยวะ “ตา” คำเดียว และสำนวนที่มีคำบอกวิยวะ “ตา” ใช้คู่กับคำบอกวิยวะอีกคำ

3.2.1.1 คำบอกวิยวะที่มีคำ “ตา” คำเดียว

ตัวอย่าง	
ตาเจ้าชู้	
หมายถึง ตาที่แสดงอาการกรุ่มกริมเป็นเชิงทอดไมตรีในทางชู้สาว	

ตาคักระเป่า

หมายถึง ผู้หญิงที่มีดวงศาคมสวยจนชายหลงไหล มีเงินในกระเป๋าเท่าไร
ก็ควักให้หมด

3.2.1.2 คำบอกอวัยวะ “ตา” ที่ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำ

ตัวอย่าง

สืบลปากว่าไม่เท่าตาเห็น

หมายถึง สืบลคนมาพูดให้ฟังก็ไม่เท่าได้เห็นด้วยตนเอง

3.2.2 ความหมายโดยนัย

ความหมายของคำบอกอวัยวะ “ตา” ในสำนวนไทยที่มีความหมายโดยนัยนั้น
จากการศึกษาค้นคว้าแล้ว ผู้วิจัยพบว่า อาจจำแนกได้เป็น 2 กลุ่ม คือ ความหมายโดยนัยบางส่วน
และความหมายโดยนัย

3.2.2.1 ความหมายโดยนัย

ความหมายโดยนัยที่ความหมายมิได้เกี่ยวกับคำบอกอวัยวะ “ตา” ในสำนวนจีน
เมื่อศึกษาค้นคว้าแล้วพบว่า มี 2 ลักษณะ คือ สำนวนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” คำเดียว และสำนวน
ที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำ

3.2.2.1.1 คำบอกอวัยวะที่มีคำ “ตา” คำเดียว

ตัวอย่าง

ช่วนตาปี

หมายถึง ตลอดปี (คำว่า “ตา” ในที่นี้หมายถึง “ตลอด”)

ตากล่อง

เปรียบเหมือน ผู้ที่ทำหน้าที่ถ่ายภาพ (คำว่า “ตา” ในที่นี้เป็นคำเรียก)

เข้าตาจน

เปรียบเหมือน การเดินหมาจนเต็มไม่มีตาจะเดินต่อไปได้อีก

หมายถึง หมคหนทางที่จะแก้ไข (คำว่า “ตา” ในที่นี้หมายถึง “คราว”

โดยใช้ตาในการเดินหมาจนเปรียบ)

3.2.2.1.2 คำบอกอวัยวะ “ตา” ที่ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำ

ตัวอย่าง

ตาปีตาชาติ

หมายถึง สม่่าเสมอ เรื่อยไป (คำว่า “ตา” ในที่นี้หมายถึง “ตลอด”)

คูตาม้าตาเรือ

เปรียบเหมือน การเดินหมากในช่องในตารางหมากต้องรอบคอบ

หมายถึงว่า พิจารณาให้รอบคอบ (คำว่า “ตา” ในที่นี้หมายถึง “คราว”)

3.2.2.2 ความหมายโดยนัยบางส่วน

สำนวนไทยที่มีความหมายโดยนัยเกี่ยวกับคำบอกอวัยวะ “ตา” บางส่วนนั้น เมื่อศึกษาค้นคว้าแล้ว ผู้วิจัยมีความเห็นว่า อาจแจกแจงได้เป็น 2 กลุ่ม คือ สำนวนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” คำเดียว และสำนวนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำ

3.2.2.2.1 คำบอกอวัยวะที่มีคำ “ตา” คำเดียว

สำนวนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” คำเดียวนั้น เมื่อศึกษาค้นคว้าแล้ว ผู้วิจัยพบว่าสามารถแบ่งได้เป็น 8 ลักษณะ คือ 1. ความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก 2. ความหมายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์หรือความคิด 3. ความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการหรือท่าทาง 4. ความหมายเกี่ยวกับนิสัย 5. ความหมายเกี่ยวกับสภาพหรือสภาพการณ์ 6. ความหมายเกี่ยวกับการมองเห็นหรือการได้ยิน 7. ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรม 8. ความหมายเกี่ยวกับหน้าตา

1. ความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก

ตัวอย่าง

น้ำตาตกใน

หมายถึง ทุกข์โศกเสียใจอย่างมากอยู่ในใจ

ตาขวาง

หมายถึง เริ่มโกรธ

แก้วตา

หมายถึง ลูกนัยน์ตา ใช้หมายถึงว่า รักมาก

อิงฉากร้อน

หมายถึง อิงฉากริชยามาก

ควาเขียว

หมายถึง แสดงอาการ โกรธจัด

ขัดตา

หมายถึง ไม่พอใจ

2. ความหมายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์

ตัวอย่าง

ตาไม่มีแว

หมายถึง ไม่มีความฉลาดขาดไหวพริบ ไม่รู้จักของดี

3. ความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการหรือท่าทาง

ตัวอย่าง

น้ำตาเป็นเผลตา

หมายถึง ร้องไห้ น้ำตาไหลพราก ๆ

น้ำตาเป็นสายเลือด

หมายถึง ร้องไห้อย่างหนัก

บีบน้ำตา

หมายถึง แสร้งร้องไห้

เสียน้ำตา

หมายถึง ร้องไห้

ตาตั้ง

หมายถึง อาการที่ตาเหลือกเวลาชก

งเป็นไ้ตาแตก

หมายถึง ไ้ที่ถูกเคือขู่ต่อผู้ทงตาแตกมองไม่เห็นอะไรกึ่งง

ใช้หมายถึงว่า งมากทำอะไร ไม่ถูก หรืองงงไม่รู้ทิศทาง

ตาแข็ง

หมายถึง ตาไม่ยอมหลับหรือปิด ใช้หมายถึงว่าไม่ง่วงนอน

ตาโต

หมายถึง อาการอยากได้หรือสนใจมาก

ตาพอง

หมายถึง อาการอยากได้หรือสนใจมาก

ตาลุก

หมายถึง อยากได้หรือสนใจเต็มที่

4. ความหมายเกี่ยวกับนิสัย

ตัวอย่าง

ตาบอดสอดตาเห็น

หมายถึง คนที่ตาบอดมองไม่เห็น แต่แสดงว่าเห็น ใช้หมายถึงว่า อวดรู้

ในเรื่องที่คนไม่รู้

ตาขาว

หมายถึง ขี้ขลาด

5. ความหมายเกี่ยวกับสภาพหรือสภาพการณ์

ตัวอย่าง

หนาตา

หมายถึง สิ่งที่เห็นมีจำนวนมาก

ผงเข้าตาตนเอง

หมายถึง ผงที่เข้าตาตนเองเอาออกไม่ได้ ใช้หมายถึงว่า เมื่อปัญหาหรือ
ความเดือดร้อนเกิดแก่ผู้อื่นช่วยแก้ไขให้เขาได้ แต่เมื่อแก่ตน
กลับแก้ไขไม่ได้

ตาบอดได้แว่น

หมายถึง คนที่ตาบอดใส่แว่นสายตาก็เปล่าประโยชน์ ใช้หมายถึงว่า
ผู้ที่ได้สิ่งซึ่งไม่เป็นประโยชน์แก่ตน

เรือล่มเมื่อจอด ตาบอดเมื่อแก่

หมายถึง พายเรือมาจนถึงที่หมาย พอลงจอดเรือก็ล่ม ตาคีมาตลอดตั้งแต่
เด็กจนโต พอแก่ตัวมาคาก็บอด ใช้หมายถึงว่า มีอุปสรรคเมื่อ
ใกล้จะสำเร็จ

เลือดตาแทบกระเด็น

เปรียบเหมือน ถ้าปากมากจนเลือดตาแทบจะกระเด็น หมายถึงว่า ต่อสู้ชีวิต
อดทนต่อความยากลำบากด้วยความทรหดสุดกำลังแทบล้ม
ประดาตาย

ชั่วพริบตาเดียว

หมายถึง ระยะเวลาสั้น ๆ รวดเร็วมาก

6. ความหมายเกี่ยวกับการมองเห็นหรือการได้ยินตัวอย่างตาเป็นมัน

หมายถึง อาการที่จ้องมองดูสิ่งที่ต้องใจอย่างจดจ่อ

ตาตก

หมายถึง ทนดูทนมอง

เต็มตา

หมายถึง เห็นชัดแจ้ง

ตาเป็นสับประรด

หมายถึง มีพรรคพวกที่คอยสอดส่องเหตุการณ์ให้อยู่รอบค้ำ

ตาฝ้า

หมายถึง เห็นผิดพลาดไป เห็นคลาดเคลื่อนไปจากเดิม

บาคตา

หมายถึง เห็นแล้วทนมองไม่ได้ เห็นแล้วไม่สบายอารมณ์

ผิดตา

หมายถึง แปลกไปจากที่เคยเห็น

หมายตา

หมายถึง มองไว้

สะคุดตา

หมายถึง ชวนให้มอง

จับตา

หมายถึง คอยเฝ้าสังเกต จ้องระวัง

7. ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรม

ตัวอย่าง

คบตา

หมายถึง หลอกหลวงให้เข้าใจผิด

บาปทันตาเห็น

หมายถึง ทำไม่ดีแล้วได้รับผลร้ายจากที่ทำไม่ดีทันที

คบคนตาเอก

หมายถึง คบคนที่ตาข้างหนึ่งพิการหรือผิดปกติ ใช้หมายถึงว่า
คบคนที่ไว้ใจไม่ได้

เลือดเข้าตา

หมายถึง ในการต่อสู้ เมื่อเกิดบาดแผล เลือดไหลเข้าตา ก็ทำให้เกิดมูมานะ
ดูอย่าง ไม่คิดชีวิต ใช้หมายถึงว่า มุทะลุทำหรือดูอย่างไม่กลัวตาย

สู้จนยิบตา

เปรียบเหมือน ไก่ชนที่ถูกแทงจนหน้าคาฉีก ก็เจ็บแล้วให้สู้อีก หมายถึงว่า
สู้จนถึงที่สุด สู้ไม่ถอย

8. ความหมายเกี่ยวกับหน้าตา**ตัวอย่าง****ตาปลาตุก**

หมายถึง ตาที่มีลักษณะเล็ก ใช้หมายถึงว่า คนที่หน้าตาไม่น่าไว้วางใจ

3.2.2.2.2 คำบอกอวัยวะ “ตา” ที่ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำ

สำนวนที่มีคำบอกอวัยวะ “ตา” ใช้คู่กับคำบอกอวัยวะอีกคำนั้น เมื่อศึกษาค้นคว้าแล้ว ผู้วิจัยพบว่าสามารถแบ่งได้เป็น 8 ลักษณะ คือ 1. ความหมายเกี่ยวกับการมองเห็นหรือการได้ยิน 2. ความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก 3. ความหมายเกี่ยวกับนิสัยทัศนหรือความคิด 4. ความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการหรือท่าทาง 5. ความหมายเกี่ยวกับเด่น ตี 6. ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรม 7. ความหมายเกี่ยวกับนิสัย 8. ความหมายเกี่ยวกับสภาพหรือสภาพการณ์

1. ความหมายเกี่ยวกับการมองเห็นหรือการได้ยิน**ตัวอย่าง****หลงหูหลงตา**

หมายถึง ตกค้างอยู่โดยไม่มีใครเห็น หรือไม่ทันได้สังเกตเห็น

รอกนุรอกคตา

หมายถึง หลงหูหลงตาไป ตรวจไม่พบ

หูไวตาไว

หมายถึง รู้ทันเหตุการณ์ ฟังเร็วเห็นเร็ว

เปิดหูเปิดตา

หมายถึง ให้ได้ฟังและให้ได้เห็นสิ่งต่าง ๆ มากมาย ทำให้รู้สึกสดชื่น มักใช้
เกี่ยวกับการไปพักผ่อนหย่อนใจ และหาความรู้ไปในตัว

หนาหูหนานตา

หมายถึง สิ่งที่ได้ยินได้เห็นมีจำนวนมาก

เป็นหูเป็นตา

หมายถึง ช่วยสลับตลับรับฟังและดูแลรักษาแทน

ตำนุดำตา

หมายถึง ทำให้เห็นต่อหน้า ปรากฏชัดแก่ตา

2. ความหมายเกี่ยวกับอารมณ์ความรู้สึก

ตัวอย่าง

ตื่นตาตื่นใจ

หมายถึง ตื่นเต้นเพราะได้พบได้เห็นสิ่งที่ไม่เคยพบเห็น

ขายหน้าขายตา

หมายถึง อับอาย

3. ความหมายเกี่ยวกับวิสัยทัศน์

ตัวอย่าง

หูป่าตาเถื่อน

หมายถึง หูได้ยินและตาได้เห็นแต่สิ่งที่เป็นป่าเถื่อน ไม่เคยได้ยิน ได้เห็น
อะไรที่ดี ทันสมัย ใช้หมายถึงว่า โง่ เช่อ ไม่รู้เรื่องราวอะไรเลย

หูสั้นตาสั้น

หมายถึง หูได้ฟังน้อย ตาได้เห็นน้อย ใช้หมายถึงว่า ไม่มีความรู้กว้างขวาง
ไม่ค่อยจะรู้อะไรมาก

4. ความหมายเกี่ยวกับกิริยาอาการหรือท่าทาง

ตัวอย่าง

ขุดด้วยปาก ตากด้วยตา

หมายถึง แสดงอาการเหยียดหยามทั้งด้วยวาจาและสายตา

น้ำตาอาบหน้า

หมายถึง ร้องไห้หน้าตานองหน้า

ตาฟ้องตาสลับ

หมายถึง สายตาที่แสดงอาการว่าชอบพอรักใคร่เป็นการทอดไมตรี
ในทางผู้สาว

เล่นหูเล่นตา

หมายถึง แสดงอาการขี้ขวนด้วยสายตา

น้ำตาเซ็ดหัวเข่า

หมายถึง เสียใจ ร้องไห้ด้วยความทุกข์โศก เพราะเข้าใจหรือผิดหวัง
อย่างหนัก

ตาสีตาเหลือก

หมายถึง อาการที่แสดงความตกใจกลัว

5. ความหมายเกี่ยวกับเด่น ดิ

ตัวอย่าง

มีหน้ามีตา

หมายถึง มีเกียรติ ได้รับยกย่อง

สมหน้าสมตา

หมายถึง เหมาะแก่เกียรติและฐานะ

ลืมน้ำอ้าปาก

หมายถึง มีฐานะดีขึ้น

นับหน้าถือตา

หมายถึง เป็นที่เคารพยกย่อง

เชิดหน้าชูตา

หมายถึง ทำให้ได้รับคำยกย่องชมเชย

ขึ้นหน้าขึ้นตา

หมายถึง มีชื่อเสียง แค้น

6. ความหมายเกี่ยวกับพฤติกรรม

ตัวอย่าง

เอาหูไปนาเอาตาไปไร่

หมายถึง เอาหูไปไว้เสียที่นา เอาตาไปไว้เสียที่ไร่ ใครจะทำอะไรไม่สนใจ
ใช้หมายถึงว่า ทำไม่รู้ไม่เห็นไม่สนใจ

ก้มหน้าก้มตา

หมายถึง ทำโดยไม่มองดูสิ่งอื่น ทำโดยตั้งใจ

เข้าเมืองควาหลิว ต้องหลิวคาตาม

หมายถึง เข้าเมืองที่มีคนคาบอดข้างเดียว เราก็ต้องทำคาบอดตามเขาไปด้วย

จะได้ไม่ผิดพวก ใช้หมายถึงว่า ประพฤติคนให้เหมาะสมกับกาลเทศะ

หูหนวกคาบอด

หมายถึง ไม่รับรู้รับเห็นสิ่งใด ๆ ทั้งสิ้น

ตั้งหน้าตั้งตา

หมายถึง ทำอย่างจริงจัง

7. ความหมายเกี่ยวกับนิสัย

ตัวอย่าง

คาบอดสอดตาเห็น

หมายถึง คนที่คาบอดมองไม่เห็น แต่แสดงว่าเห็น ใช้หมายถึงว่า อวดรู้ในเรื่องที่คนไม่รู้

เรื่องที่คนไม่รู้

มองตัวเองด้วยคาน้ำ มองผู้อื่นด้วยคาน้ำ

หมายถึง เห็นแต่ตัวเองดี คนอื่นไม่ดี ชอบดูถูกเหยียดหยามคนอื่น

เจ้าน้ำเจ้าตา

หมายถึง ชอบทำเอาหน้า ชอบเสนอหน้าเข้าไปทำธุระให้คนอื่น

โดยไม่ต้องขอร้อง

8. ความหมายเกี่ยวกับสภาพหรือสภาพการณ์

ตัวอย่าง

พร้อมหน้าพร้อมตา

หมายถึง รวมอยู่เป็นจำนวนมากอย่างพร้อมเพรียงกัน

ลืมหูลืมตาไม่ขึ้น

หมายถึง อยู่ในสภาพที่อับการหนัก

ผิดหูผิดตา

หมายถึง สิ่งที่ได้ยินได้เห็นผิดแปลกไปจากเดิม

กำแพงมีหู ประคুমีตา

เปรียบเทียบ กำแพงที่มีเสียงลอคได้ ประคুমี่มีช่องมองเห็นได้ หมายถึงว่า
การที่จะพูด หรือทำอะไรให้ระมัดระวัง แม้จะเป็นความลับ
ก็อาจมีคนล่วงรู้ได้